

Procena dece na ranom uzrastu – Mišljenja stručnjaka i aktuelni trendovi

Jovana UZELAC*, Sandra GLAMOČAK, Špela GOLUBOVIĆ
Univerzitet u Novom Sadu – Medicinski fakultet, Srbija

Procena, kao bitan deo prakse specijalne edukacije i rehabilitacije, definišana je kao proces koji je trajan i kontinuiran i koji se ne završava uvođenjem deteta u program intervencije. U zavisnosti od potreba primenjuju se formalne i neformalne procedure procene. Cilj istraživanja jeste utvrditi da li godine radnog staža u struci utiču na odabir procedura procene.

Uzorak je činilo 38 ispitanika ($AS = 39,59$ godina; $SD = 10,13$). Najveći procenat čine stručnjaci sa 0-5 godina radnog staža (50%). Za potrebe istraživanja korišćena je onlajn anketa, koja se sastoji od 21 pitanja, podeljenih u pet oblasti: opšti podaci o osobi koja ispunjava anketu; opšti podaci o razlogu i korisnosti procene; organizovanje procene; odabir instrumenata za procenu; primena procene u praksi.

Najveći procenat stručnjaka (60.5%) naveo je da najčešće koristi neformalne procedure procene, dok se za formalne najčešće opredeljuju oni sa do pet godina radnog staža (46.7%). Kao razloge za primenu neformalnih procedura navode mogućnost brzog prikupljanja podataka i procene u različitim situacijama, a za formalne procedure su: smanjena mogućnost za pojavu greške, veća pouzdanost podataka i bolji uvid u detetove sposobnosti.

Na osnovu rezultata dobijenih istraživanjem, utvrđeno je prisustvo razlika u odabiru procedura procene u odnosu na godine radnog staža u struci. Rezultati do kojih je istraživanje dovelo, kao i uvid u aktuelnosti koje se tiču vršenja procene, nedosmišleno govore o sve većem prepoznavanju značaja neformalnih procedura i njihovoj primeni, sa ciljem dobijanja podataka o detetu, njegovim sposobnosima, funkcionisanju i okruženju.

Ključne reči: radni staž u struci, neformalne procedure procene,
formalne procedure procene

* Jovana Uzelac, jovanauzelac123@gmail.com

Uvod

Procena dece na ranom uzrastu je fleksibilan i kolaborativan proces, koji podrazumeva saradnju roditelja i stručnjaka. Roditelji su ključni oslonac u razvoju deteta i oni svojim aktivnim učešćem umnogome pomažu stručnjaku u realizaciji procene (Allen, 2007; Pennsylvania Department of Education and Public Welfare, 2005; Thompson et al., 1997). U praksi se procena vrši u različite svrhe, a neke od njih su: formulisanje ciljeva i prioriteta oblasti u kojima je potrebno pružiti podršku, izbor adekvatnog programa intervencije, vrste i načina pružanja podrške, praćenje toka istih, evaluacija, monitoring i drugo (Bagnato, 2005, 2007; Coelho et al., 2005; McConnel, 2000; Schwartz et al., 2001). Od svrhe procene zavisiće i izbor tehnika/procedura, kakve odluke je potrebno doneti, koje oblasti razvoja treba proceniti, kao i način sakupljanja informacija kojima se kasnije raspolaže (Bennett, 1982; Bagnato, 2007; Pennsylvania Department of Education and Public Welfare, 2005). Na izbor tehnike i instrumenta koji se primenjuju utiču psihometrijske karakteristike samog instrumenta (Radić Šestić & Milanović Dobrota, 2016), kao i individualne, uzrasne, polne, kulturološke, komunikacione i mnoge druge karakteristike samih ispitanika (Golubović, 2018; Radić Šestić & Milanović Dobrota, 2016). Tehnike/procedure procene se, prema literaturi, mogu podeliti u odnosu na to ko ih primenjuje, te tako, mogu biti opšte, koje primenjuje svaki defektolog, bez obzira na usmerenje, ali i specifične, koje primenjuje defektolog specijalizovan za određenu oblast (Čordić & Bojanin, 1997), ali i prema načinu na koji se vrši administrativna procedura, te se mogu podeliti na formalne i neformalne (Allen, 2007). Formalne tehnike procene podrazumevaju standardizovanu proceduru prikupljanja, skorovanja i interpretacije podataka, što je objektivni metod, a sami instrumenti imaju poznatu i jasno naznačenu validnost i pouzdanost (Coelho et al., 2005; Milanović Dobrota & Radić Šestić, 2016; Pavelski-Pyle, 2002). Takođe, podrazumevaju jasno strukturisanu i unapred pripremljenu test situaciju, koja ne predstavlja detetovo prirodno okruženje (Bennett, 1982; Bagnato, 2005), dok se, sa druge strane, neformalne tehnike procene primenjuju u detetovom prirodnom okruženju, koje je za njega najmanje restriktivno (Bennett, 1982; Zigmond & Silverman, 1984). S tim u vezi, važno je napomenuti da prilikom primene ovih neformalnih tehnika procedura prikupljanja, interpretacije i skorovanja podataka dozvoljava određenu fleksibilnost (Coelho et al., 2005; Radić Šestić & Milanović Dobrota, 2016; Zigmond & Silverman, 1984), uz obavezno kontrolisanje

faktora subjektivnosti, koji umnogome može uticati na celokupnu sliku o detetovim sposobnostima (Lidz, 2003). Stoga, u skladu sa važnošću donošenja odluke o primeni odgovarajuće tehnike/procedure procene i instrumenta u okviru njih, od strane stručnjaka, cilj ovog istraživanja jeste utvrditi da li godine radnog staža u struci utiču na odabir procedura procene.

Metodologija istraživanja

Uzorak

Uzorak se sastoji od 38 ispitanika, stručnjaka iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije (89,5% osoba ženskog pola i 10,5% muškog pola), čiji se raspon godina kreće od 24 do 55, pri čemu prosečna starost iznosi 39,59 godina (SD = 10,13). Demografski podaci ispitanika predstavljeni su u Tabeli 1.

Tabela 1

Demografski podaci ispitanika

Varijabla	Učestalost	(%)
Pol:		
Muškarci	4	10,5
Žene	34	89,5
Godine radnog staža u struci:		
0-5	19	50,0
6-10	5	13,2
11-15	5	13,2
Više od 16	9	23,6
Ustanova u kojoj rade:		
Ustanova socijalne zaštite	7	18,4
Ustanova zdravstvene zaštite	5	13,2
Vaspitno-obrazovna ustanova	22	57,9
Privatna praksa	4	10,5

Instrument

Prikupljanje podataka izvršeno je putem onlajn ankete, koja je napravljena za potrebe istraživanja, odobrene od strane Etičke komisije i prosleđena stručnjacima iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije. Anketa je anonimna, a učešće u istoj dobrovoljno. Sastoji se od 21 pitanja, koja su podeljena u pet oblasti: opšti podaci o osobi koja ispunjava anketu (osam pitanja); opšti podaci o razlogu i korisnosti procene (jedno pitanje); organizovanje procene (tri pitanja); odabir instrumenata za procenu (šest pitanja); primena procene u praksi (tri pitanja), a vreme potrebno za popunjavanje je pet minuta.

Statistička analiza

Za unos i obradu podataka korišćen je program SPSS 20.0. Za potrebe analize i opisa strukture uzorka po relevantnim varijablama, korišćeni su prikazi frekvencija i procenata, kako bi se prikazala zastupljenost određene kategorije ili odgovora. Metode deskriptivne statistike upotrebljene su za određivanje mera centralne tendencije (aritmetička sredina), mera varijabiliteta (standardna devijacija) i ekstremnih vrednosti (minimum i maksimum) posmatranih numeričkih obeležja. U okviru komparativne statistike primenjena je neparametrijska statistika χ^2 test.

Rezultati istraživanja

U cilju ispitivanja razlika među stručnjacima, vezanih za postupak procene, pristupljeno je obradi podataka u odnosu na godine radnog staža stručnjaka koji su popunili anketu.

Rezultati predstavljeni u Tabeli 2 ukazuju da statistički značajna razlika ($p < 0,05$) nije pronađena među stručnjacima različitih godina radnog staža u struci u odnosu na to da li je procena usmerena ka grupi dece ili je individualna.

Tabela 2

Razlike među stručnjacima različitih godina radnog staža u struci u odnosu na usmerenost procene

Godine radnog staža u struci	U Vašoj praksi procena je najčešće usmerena ka		Ukupno
	Individualnoj proceni deteta	Proceni manje grupe dece	
0-5	15 (45,5%)	4 (80%)	19 (50%)
6-10	5 (15,2%)	0 (0%)	5 (13,2%)
11-15	4 (12,1%)	1 (20%)	5 (13,2%)
Više od 16	9 (27,3%)	0 (0%)	9 (27,3%)
Ukupno	33 (100%)	5 (100%)	38 (100%)

$$\chi^2 = 3,362; p = 0,339$$

Svega 21,1% stručnjaka sa radnim stažom u struci do pet godina i 20% stručnjaka sa 11 do 16 godina radnog staža u struci, procenu usmerava ka proceni deteta u manjoj grupi dece, dok su se svi ostali izjasnili o uglavnom individualnoj proceni deteta. Što se tiče samog konteksta procene, 55,3% stručnjaka navelo je da istu vrše u sobi u kojoj rade, individualno sa detetom ili, kada za to postoji potreba, uz prisustvo roditelja.

Rezultati predstavljeni u Tabeli 3 ukazuju da statistički značajna razlika ($p < 0,05$) nije pronađena među stručnjacima različitih godina radnog staža u odnosu na odabir procedura procene.

Tabela 3

Razlike među stručnjacima različitih godina radnog staža u odnosu na odabir procedura procene

Godine radnog staža u struci	Koji tip instrumenata najčešće koristite		Ukupno
	Instrumente formalne procene	Instrumente neformalne procene	
0-5	7 (46,7%)	12 (52,2%)	19 (50%)
6-10	2 (13,3%)	3 (13%)	5 (13,2%)
11-15	2 (13,3%)	3 (13%)	5 (13,2%)
Više od 16	4 (26,7%)	5 (21,7%)	9 (27,3%)
Ukupno	15 (100%)	23 (100%)	38 (100%)

$$\chi^2 = 6.702; p = 0,349$$

Prema rezultatima, najveći procenat stručnjaka (60,5%) je naveo da najčešće koristi neformalne procedure procene. Kao razloge zbog kojih se opredeljuju za iste, navode mogućnost brzog prikupljanja podataka i mogućnost

procene u različitim situacijama, dok su kao otežavajuće faktore navodili sklonost ka preranom donošenju zaključaka i različitim interpretacijama. Kada posmatramo u odnosu na godine radnog staža, formalne procedure procene najviše koriste stručnjaci sa koji imaju do pet godina radnog staža (46,7%). Razlozi zbog kojih se najčešće opredeljuju za ove tehnike procene jeste, kako navode, smanjena mogućnost za pojavu greške, veća pouzdanost podataka, bolji uvid u detetove sposobnosti, kao i to što predstavljaju dobru osnovu za planiranje tretmana, dok im mali broj ovakvih instrumenata na našim prostorima značajno otežava korišćenje istih u proceni.

Rezultati predstavljeni u Tabeli 4 ukazuju da statistički značajna razlika ($p < 0,05$) nije pronađena među stručnjacima različitih godina radnog staža koji koriste neformalne procedure procene u odnosu na odabir istih.

Tabela 4

Razlike među stručnjacima različitih godina radnog staža u struci u odnosu na odabir neformalnih procedura procene

Godine radnog staža u struci	Ukoliko najčešće koristite neformalnu procenu, od ponuđenih odgovora izaberite onaj na koji se oslanjate u radu					Ukupno
	Opservacija	Ček lista	Intervju	Portfolio	Drugo	
0-5	12 (50%)	2 (33,3%)	2 (50%)	1 (33%)	2 (100%)	19 (50%)
6-10	4 (16,7%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (33%)	0 (0%)	5 (13,2%)
11-15	3 (12,5%)	1 (16,7%)	1 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	5 (13,2%)
Više od 16	5 (20,8%)	3 (50%)	1 (25%)	1 (33,3%)	0 (0%)	9 (27,3%)
Ukupno	24 (100%)	6 (100%)	4 (100%)	3 (100%)	2 (100%)	38 (100%)

$\chi^2 = 10,225$; $p = 0,805$

Prema rezultatima, bez obzira na godine radnog staža u struci, svi stručnjaci (100%) su se izjasnili da se, uzimajući u obzir neformalne procedure procene, najviše oslanjaju na opservaciju, a pored toga, u vrlo malom procentu i na ček liste (25%) i intervjuje (20,8%). Kada govorimo o beleženju rezultata dobijenih postupkom procene, najveći procenat stručnjaka (71%) beleže opis ponašanja deteta tokom opservacije, dok 31,5% navodi da popunjava skale i ček liste koje su sami kreirali za potrebe beleženja rezultata.

Diskusija

Istraživanja koja imaju za cilj da otkriju aktuelnosti u pogledu procedura procene i njihove zastupljenosti u praksi, ali i mišljenja stručnjaka iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije, o pouzdanosti, korisnosti i adekvatnosti upotrebe formalnih i neformalnih tehnika za procenu u različite svrhe su izrazito korisna za razvoj prakse, jer pružaju informacije o tome kakav pogled na primenljivost pomenutih tehnika imaju oni koji poseduju višegodišnje iskustvo sa primenom istih (Bagnato, 2005; Horton & Bowman, 2001). Samim tim, dobijene informacije mogu da posluže za poboljšanje programa rane intervencije ili strategija praćenja razvoja, u koje se deca, nakon obavljene procene, upućuju. U okviru savremenih pristupa u proceni dece na ranom uzrastu, ističe se vrlo visok procenat onih koji preporučuju, koriste i izrazito vrednuju procedure neformalne procene, što je znatan napredak u odnosu na prethodni period, kada se gotovo insistiralo na primeni isključivo formalnih, standardizovanih instrumenata. Naime, kao reakcija na tradicionalni pristup u proceni koji je baziran na primeni formalnih procedura procene, javila su se izrazita protivljenja stručnjaka, koja su vezana za isključivu upotrebu pomenutih instrumenata kod dece na ranom uzrastu, zbog toga što se ovi instrumenti baziraju na uopštenim normama i standardima na osnovu kojih se sagledava individualni razvoj i što nisu dovoljno senzitivni na polne, kulturološke i socioekonomske razlike. Mnoge posledice do kojih je dovelo procenjivanje ovog tipa, kao što su sprovođenje neadekvatnih programa, etiketiranje pojedine dece čiji tempo razvoja nije usklađen sa tempom razvoja dece koja čine normativnu grupu, podstakle su pojavu sve većeg uviđanja značaja neformalnih procedura procene, koje su bile itekako zanemarene i ređe upotrebljavane (Horton & Bowman, 2001). U skladu sa sve većim prepoznavanjem važnosti pomenutih procedura i procenjivanja dece u prirodnom okruženju, najčešće u toku igre, ali i tokom bilo koje druge svakodnevne aktivnosti, koja je pogodna za dobijanje relevantnih informacija, u određenim programima postoje uređeni sistemi vrednovanja, koji podrazumevaju primenu bar dve neformalne tehnike tokom procene i obezbeđenost obuke za primenu istih (Horton & Bowman, 2001; Nah & Kwak, 2011). Stav stručnjaka postaje takav da ističe važnost primene različitih tehnika neformalne procene, kako u toku postupka procene i same intervencije, tako i tokom evaluacije. Bitno je napomenuti činjenicu da formalne, standardizovane procedure ne treba da budu odbačene i potpuno izopštene iz upotrebe, te da one imaju veliku vrednost u svrhu dijagnostičke

procene i same evaluacije. Takođe, stručnjaci smatraju da ovi instrumenti ne bi trebalo izolovano da se koriste i da budu jedini izvor informacija (Appl, 2000). Iako su se usaglasili u pogledu važnosti standardizovanih testova u svrhu evaluacije, ipak postoji određen broj onih koji su stava da se pomoću njih ne mogu dobiti informacije relevantne za merenje svih aspekata rezultata primene nekih intervencija ili praćenja samog razvoja, upravo zbog toga što ovi instrumenti nisu senzitivni na male promene ili promene koje se više odnose na funkcionisanje deteta u prirodnom okruženju a ne na samo dostizanje razvojnih normi (Zigmond & Silverman, 1984). Idealna procena bi, kako ističu autori, bila ta u kojoj su formalne i neformalne procedure u uzajamnom odnosu i prepliću se, jer će se na taj način umanjiti mogućnost za pojavu neadekvatnih zaključaka i izvršiti pravilno procenjivanje, a samim tim i pravilno usmeravanje na dalje korake (Allen, 2007). Rezultati ovog istraživanja govore da se stručnjaci u najvećoj meri oslanjaju na tehnike neformalne procene, što jeste u skladu sa aktuelnim trendovima i ostalim istraživanjima na ovu temu. Naime, u skladu sa prelaskom sa tradicionalnog na savremeni model procene, formalne procedure ne ostaju jedina mogućnost, već stručnjaci sve više koriste neformalne procedure (Horton & Bowman, 2001). Kao razloge zbog kojih se odlučuju za njih, navode mogućnost procene u različitim situacijama, jer je upravo fleksibilnost jedna od njihovih glavnih prednosti i mogućnost brzog prikupljanja informacija. Kao otežavajući faktori za primenu istih, najčešće navođeni jesu postojanje mogućnosti za prerano donošenje zaključaka i faktor subjektivnosti, koji nikada ne može u potpunosti da se izopšti, a takođe, posmatrajući dete kroz ometenost, može doći do podcenjivanja njegovih sposobnosti, a često i do precenjivanja, što umnogome utiče na kompletnu sliku o detetu (Lidz, 2003; Zigmond & Silverman, 1984). Određen broj onih koji se ipak više oslanjaju na formalne procedure, a to su, prema dobijenim podacima, stručnjaci sa do pet godina radnog staža, navode da one smanjuju mogućnost za pojavu grešaka u proceni, pružaju veću pouzdanost podataka, bolji uvid u detetove sposobnosti i pogodniju osnovu za tretman, što bi donekle moglo da se poveže sa manjkom iskustva u primeni neformalnih tehnika i strahom od netačne procene, jer im tačno utvrđeni postupci zadavanja, skorovanja, interpretacije i kontrolisanja uslova ispitivanja pružaju sigurnost i zonu komfora, a takođe i sa prirodnom svrhe za koju pomenuti stručnjaci koriste procenu. Kada govorimo o izboru načina iste, u okviru neformalnih procedura, prema rezultatima, stručnjaci se najviše oslanjaju na opservaciju, kao najprirodniji način procene, prilikom kojeg se dete posmatra u svakodnevnim

situacijama i koje, kada se isključe ili umanje ograničavajući faktori, može da pruži vrlo značajne podatke o detetovom funkcionisanju. Opservacija može da se sprovodi i nevezano za već postojeći raspored procene, kada se pojavi i primeti određeni oblik ponašanja i njegovo ispoljavanje, u svrhu praćenja istog. Pored njih, u nešto manjem procentu, oslanjaju se i na ček liste i skale procene, koje koriste uz opservaciju, jer same po sebi mogu pružiti vrlo oskudne i nepouz dane podatke, te stručnjaci ne bi trebalo da se oslanjaju na ove procedure kada se koriste izolovano (Brown & Rolf, 2004; Horton & Bowman, 2001; Nah & Kwak, 2011). Prema podacima dobijenim ovim istraživanjem, stručnjaci u svom radu, bez obzira na godine radnog staža u struci, procenu najčešće usmeravaju ka svakom detetu pojedinačno, što pokazuje zadržavanje obrisa medicinskog modela u nekim aspektima specijalne edukacije i rehabilitacije. Iako se tradicionalni model procene sve više potiskuje i zamenjuje savremenim, u nekim aspektima je itekako prisutan i održava se (Golubović, 2018; Rapačić, 2015). Rezultati pokazuju da naši ispitanici ppreferiraju individualni procenu deteta, dok manje od četvrtine ispitanika se odlučuje za procenu deteta u okviru manje grupe dece. Takođe, prema podacima koji govore o kontekstu vršenja procene, mesto na kom je stručnjaci najčešće više jeste soba u kojoj rade najčešće individualno sa detetom, međutim, ohrabruje podatak da se procena vrši i uz prisustvo roditelja. Roditelji su ključni saradnici u procesu procene koji nam pružaju brojne informacije koje samo od njih i možemo dobiti, a relevantne su za procenu razvoja i funkcionisanja deteta. Procena se ne bi trebala sprovoditi bez prisustva roditelja, a najbolje je da se realizuje u prirodnom okruženju u kojem dete boravi i gde se može dobiti uvid u njegovo stvarno funkcionisanje. U skladu sa tim, iako se mali broj stručnjaka obuhvaćenih ovim istraživanjem, kada je u pitanju sam kontekst, oslanja na procenjivanje unutar grupe dece, u interakciji i aktivnostima sa ostalom decom, potrebno je uzeti u obzir da je prirodno okruženje sredina u kojoj dete najbolje funkcioniše i da upravo ta okruženja treba koristiti kao kontekst za procenu. Ovo ne isključuje primenu formalnih procedura procene kada za to postoji potreba, jer u nekim situacijama samo ove procedure mogu da pruže adekvatne informacije, prvenstveno zbog potvrđenosti njihove pouzdanosti i validnosti (Appl, 2000; Horton & Bowman, 2001). Dobijeni rezultati se mogu potkrepiti istraživanjima drugih autora, kao što je Brown, koji je sproveo anketu među stručnjacima iz Australije, koji su se takođe izjasnili o češćem korišćenju neformalnih procedura, pre svega opservacije, kontrolnih i ček lista, pri čemu su naveli da se njihovom upotrebom mnogo brže dolazi do rezultata. Opservacija

je najčešći izbor neformalnih procedura procene i među stručnjacima iz Južne Koreje. Naime, prema većini ispitanika, formalne procedure su zahtevnije, zahtevaju mnoge resurse, koji najčešće nedostaju, a takođe i znanja o samim instrumentima i neophodnost obuke za korišćenje. Kao važne kriterijume za izbor procedura navode jednostavnost, pouzdanost i validnost, što je interesantno, s obzirom na to da se na njihovoj listi najčešće korišćenih procedura, nalaze one kojima upravo poslednja dva elementa nedostaju ili su nepoznati (Brown & Rolf, 2004; Nah & Kwak, 2011).

Zaključak

Istraživanjem koje je realizovano sa ciljem da se utvrdi da li godine radnog staža u struci utiču na odabir procedura procene, došlo se do zaključka da svi stručnjaci, u najvećem procentu koriste neformalne procedure procene, a da se na formalne procedure u najvećem procentu oslanjaju stručnjaci sa do pet godina radnog staža u struci. Rezultati do kojih je istraživanje dovelo, kao i uvid u aktuelnosti koje se tiču vršenja procene, nedosmisleno govore o sve većem prepoznavanju značaja neformalnih procedura i njihovoj primeni, sa ciljem dobijanja podataka o detetu, njegovim sposobnosima, funkcionisanju i okruženju. Uzimajući u obzir sve prednosti i mane, kako formalnih tako i neformalnih procedura, preporučuje se njihovo korišćenje tako da se dopunjavaju i time obezbede dobijanje adekvatnih rezultata, koji nadalje vode do adekvatnog izbora intervencija i pravovremenog uključivanja dece u iste.

Literatura

- Allen, S. F. (2007). Assessing the development of young children in child care: A survey of formal assessment practices in one state. *Early Childhood Education Journal*, 34(6), 455–465. <https://doi.org/10.1007/s10643-007-0153-z>.
- Appl, D. J. (2000). Clarifying the preschool assessment process: Traditional practices and alternative approaches. *Early Childhood Education Journal*, 27(4), 219–225. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000003358.78284.fa>.
- Bagnato, S. J. (2007). *Authentic assessment for early childhood intervention – Best practices*. The Guilford Press.

- Bagnato, S. J. (2005). The authentic alternative for assessment in early intervention: An emerging evidence – Based practice. *Journal Early Intervention*, 28(1), 17-22. <https://doi.org/10.1177%2F105381510502800102>.
- Brown, J., & Rolfe, S. A. (2004). Use child development assessment in early childhood education: early childhood practitioner and student attitudes toward formal and informal testing. *Early Childhood Development and Care*, 137(3), 193–202. <https://doi.org/10.1080/0300443042000266240>.
- Coelho, C., Yivisaker, M., & Turkstra, L. S. (2005). Nonstandardized assessment approaches for individuals with traumatic brain injuries. *Seminars in Speech and Language*, 26(4), 223–241. <http://dx.doi.org/10.1055/s-2005-922102>.
- Ćordić, A., & Bojanin, S. (1997). *Opšta defektološka dijagnostika. 2. izdanje*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Early Learning Standards Task Force and Kindergarten Assessment Work Group; Pennsylvania BUILD Initiative, Pennsylvania's Department of Education and Public Welfare (2005). *Early Childhood Assessment for Children from Birth to Age 8 (Grade 3)*. Harrisburg University.
- Golubović, Š. (2018). *Rana intervencija u detinjstvu*. Univerzitet u Novom Sadu – Medicinski fakultet.
- Horton, C., & Bowman, B. T. (2001). *Child assessment at the preprimary level: Expert opinion and state trends*. Erikson Institute.
- Lidz, C. S. (2003). *Early childhood assessment*. John Wiley and Sons, Inc.
- McConnel, S. R. (2000). Assessment in early intervention and early childhood special education: Building on the past to project int our future. *Topics Early Childhood Special Education*, 20(1), 43–48. <https://doi.org/10.1177%2F027112140002000108>.
- Nah, K. O., & Kwak, J. I. (2011). Child assessment in early childhood education and care settings in South Korea. *Asian Socia Science*, 7(6), 66–78. <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v7n6p66>.
- Pavelski-Pyle, R. (2002). Best practices in assessing kindergarten readiness. *The California School Psychologist*, 7(1), 63–73. <https://doi.org/10.1007/BF03340890>.
- Radić Šestić, M., & Milanović Dobrota, B. (2016). *Profesionalno i radno osposobljavanje osoba sa intelektualnom ometenošću*. Univerzitet u

- Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar.
- Rapačić, D. (2015). *Teorijska i praktična razmatranja specijalne edukacije i rehabilitacije*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar ICF.
- Schwartz, I. S., Boulware, G. L., McBride, B. J., & Sandall, S. R. (2001). Functional assessment strategies for young children with autism. *Focus on Autism or Other Developmental Disabilities*, 16(4), 222–227. <https://doi.org/10.1177%2F108835760101600404>.
- Thompson, L., Lobb, C., Elling, R., Herman, S., Jurkiewicz, T., & Hulleza, C. (1997). Pathways to family empowerment effects of family-centered delivery of early intervention services. *Exceptional Children*, 64(1), 99–113. <https://doi.org/10.1177%2F001440299706400107>.
- Zigmond, N., & Silverman, R. (1984). International assessment for program planning and evaluation in special education. *Educational Psychologist*, 19(3), 163–171. <https://doi.org/10.1080/00461528409529292>.

ASSESSMENT OF CHILDREN AT AN EARLY AGE - OPINIONS OF EXPERTS AND CURRENT TRENDS

Jovana Uzelac, Sandra Glamočak, & Špela Golubović
University of Novi Sad – Faculty of Medicine, Serbia

Abstract

Assessment, as an essential part of the practice of special education and rehabilitation, is defined as a process that is permanent and continuous and that does not end with the introduction of the child into the intervention program. Depending on the needs, formal and informal assessment procedures are applied. The aim of the research is to determine whether years of work experience in the profession influence the choice of assessment procedures.

The sample consisted of 38 respondents ($AS = 39.59$ years; $SD = 10.13$). The largest percentage are experts with 0-5 years of work experience (50%). For the purposes of the research, an online survey was used, which consists of 21 questions, divided into five areas: general data on the person completing the survey; general information on the reason and usefulness of the assessment; organizing assessment; selection of assessment instruments; application of assessment in practice.

The highest percentage of experts (60.5%) stated that they most often use informal assessment procedures, while those with 0-5 years of work experience (46.7%) most often opt for formal ones. assessments in different situations, and for formal procedures are reduced the possibility of error, greater reliability of data, better insight into the child's abilities.

Based on the results obtained by the research, the presence of differences in the selection of assessment procedures in relation to the years of work experience in the profession was determined. The results of the research, as well as the insight into the topicality regarding the assessment, make sense of the growing recognition of the importance of informal procedures and their application, with the aim of obtaining information about the child, his abilities, functioning and environment.

Key words: work experience in the profession, informal assessment procedures, formal assessment procedures